

Symposium "Cultuurgooederen geroofd tijdens de Tweede Wereldoorlog", Brussel 8 oktober 1996

*Michel Vermote, departementshoofd Archief
en Wouter Steenhaut, directeur AMSAB*

Op 8 oktober laatstleden organiseerde het Ministerie van Economische Zaken - dienst Recuperatie Cultuurgood - een internationaal symposium met als thema: "Cultuurgooederen geroofd tijdens de Tweede Wereldoorlog".

Plaats van het gebeuren was het Secretariaat-Generaal van de Benelux. De bijeenkomst bracht in eerste instantie specialisten en afgevaardigden van instellingen en officiële instanties samen uit België, Nederland en Luxemburg, aangevuld met een uitgebreide delegatie uit Frankrijk dat zich in verband met de gestelde problematiek in eenzelfde positie bevindt als de Benelux-landen. Als we teruggaan naar de internationale context van de Tweede Wereldoorlog, hebben we hier te maken met de "Westerse Bezette Gebieden", waardoor het probleem van geroofde Cultuurgooederen zich voor de betrokken landen op dezelfde wijze aandient.

Bedoeling was in de eerste plaats een status questionis op te maken van het onderzoek en de eventuele resultaten inzake restitutie. Voorts werd nagegaan of de gemeenschappelijke uitgangspositie voldoende elementen bevatte voor een gecoördineerd optreden, met name tegenover de Russische Federatie waar de afgelopen jaren heel wat kunstwerken, archieven en bibliotheken opdoken.

Het symposium nam concreet de vorm aan van een aantal rondetafelgesprekken, waar in een eer-

ste luik de manier van werken op het terrein, de verschillende demarches met hun problemen en eventuele resultaten werden toegelicht. Daaruit kwam duidelijk naar voor dat de kwestie van de recuperatie van cultuurgood een werk van lange adem is. Het is ook een zeer complexe materie. Na het opduiken in Moskou, een aantal jaren geleden, van de enorme oorlogsbuit van de Sovjet-Unie waren de verwachtingen inzake mogelijke terugkeer hooggespannen. Ondertussen heeft het initiële enthousiasme plaats gemaakt voor een meer realistische ingesteldheid en wordt in elk land de nood aan coördinatie van de inspanningen sterk aanvoeld. Vooral de Franse afgevaardigden kregen in die eerste informatieronde veel vragen toegeschoven, onder meer inzake de meer dan 100 ton archieven die in het voorjaar van 1994 vanuit Moskou naar Parijs werden teruggestuurd. Die gedeeltelijke restitutie die even bruusk werd afgebroken als ze begonnen was, leverde meer dan 2 kilometer archief op. Het volledige archief van het Franse Ministerie van Defensie en een belangrijk gedeelte van het archief van Binnenlandse Zaken (met dossiers en fiches van de Staatsveiligheid) worden momenteel in Fontainebleau bewerkt. Alleen al voor de vertaling van de volledige reeks inventarissen zou meer dan een jaar nodig zijn.

In de tweede ronde werd een concreet voorstel tot informeel overleg besproken, waarin de samenwerking tussen de verschillende landen, meer bepaald tussen vakspecialisten (bibliothecarissen, archivariissen en kunsthistorici), politici en diplomaten vorm moet krijgen. De uitgebreide Benelux zou een ideaal kader leveren voor een los samenwerkingsverband met voldoende garanties voor de specificiteit van de betrokken landen.

Een eerste aangelegenheid voor een mogelijk gezamenlijk optreden bood zich onmiddellijk aan bij de behandeling van het derde thema, namelijk de evolutie van de wetgeving, in het bijzonder in de Russische Federatie. Principieel stelt zich de

vraag of een dergelijke wettelijke omkadering van de restitutie moet afgewacht worden, en of een claim tot teruggave niet kan gebeuren op basis van het bestaande internationale recht.

Voor de Nederlandse delegatie waarschuwde voor de op handen zijnde Russische wetgevende initiatieven. Na het wegstemmen door de Federatieraad afgelopen zomer van een wetsvoorstel dat eerder in de Russische Doema werd goedgekeurd is het voorlopig wachten op een nieuw initiatief van Moskou. De vergadering kwam tot het besluit de feiten niet af te wachten en op korte termijn te overleggen over een mogelijk gemeenschappelijk initiatief.

Deze bijeenkomst was ook een gelegenheid tot de effectieve teruggave van een aantal boeken via Nederland aan de Belgische en Franse vertegenwoordigers. Deze waren in '92 door de Rudominobibliotheek van Moskou samen met een 500-tal werken uit de Rosethaliana-bibliotheek teruggave aan de Universiteit van Amsterdam (de eerste en enige boekenrestitutie aan het Westen tot nu toe). De overhandiging van een tweetal boeken van de Algemene Diamantbewerdersbond en een werk van Lode Zielens met opdracht van de auteur aan Camille Huysmans heeft vooral een symbolische waarde. Het toont in de eerste plaats aan dat er mogelijkheden zijn. Ondanks het feit dat het geduld zwaar op de proef gesteld wordt, zijn de depots blijkbaar niet hermetisch gesloten en is teruggave een concrete eventualiteit. Het moet een stimulans zijn voor iedereen die met het dossier begaan is dit te kunnen vaststellen.

Met het stimuleren, via dit symposium, van samenwerking rond dit dossier over de grenzen heen, wordt meteen de lijn doorgetrokken van het overleg zoals het ook op Belgisch vlak de laatste maanden gegroeid is. De dienst recuperatie Cultuurgoed van het Ministerie van Economische Zaken onder leiding van Jacques Lust speelt daarin een belangrijke coördinerende rol. De samenwerking tussen verschillende Belgische instellingen krijgt momenteel concreet vorm rond

de samenstelling van de catalogus "Missing Libraries of Belgium", als een derde deel in een reeks waarin eerder twee delen over kunstwerken verschenen. In een vierde deel zouden tenslotte de verdwenen archieven beschreven worden.

In de prijzen

Piet Creve, departement Archief AMSAB

Op 20 september 1996 werd aan Guy Vanschoenbeek, wetenschappelijk stafmedewerker van het AMSAB, de Oost-Vlaamse provinciale prijs voor geschiedenis 1996 uitgereikt. De jury bekroonde "Novecento in Gent: de wortels van de sociaal-democratie in Vlaanderen". Het boek is gebaseerd op zijn lijvige en doorwrochte doctoraalscriptie van 1992 en portretteert in levendige kleuren de ontstaans- en bloeiperiode van het Gentse socialisme tot 1914.

In de aardig volgelopen Raadzaal van het Provinciehuis werden de aanwezigen verwelkomd door Prof. Dr. Herman Balthazar, gouverneur en gewezen promotor van Vanschoenbeek. Prof. Dr. Van Eenoo bracht het juryverslag naar voor. Daarna stak Jean-Pierre Van Der Meire, gedeputeerde voor cultuur, de loftrumpet over het werk. De laureaat zelf besloot het meer formele deel van de avond met een kort dankwoord.

Het boek is te koop in het AMSAB
 Bagattenstraat 174, Gent
 Tel : 09 / 224.00.79
 Prijs: 990 BEF (niet leden)
 840 BEF (leden)

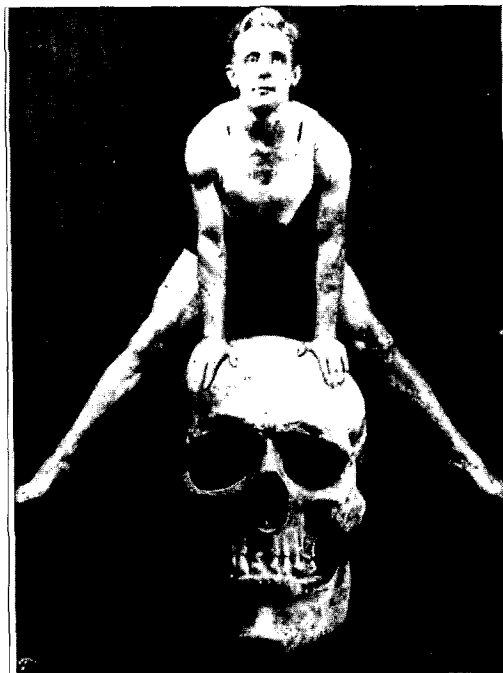
Een sportief verhaal

Brigitte De Mulder, departement Beeld en Geluid AMSAB

De arbeiderssport in België ontstond zo'n honderd jaar geleden, toen de sport het politieke doel moest dienen. Vóór 1914 werd de nadruk vooral gelegd op militantenvorming en propaganda. De sportgroepen leverden op die manier hun bijdrage in de socialistische strijd.

De bedoeling van de socialistische turngroepen was meervoudig. Men wilde de jeugd via deze groepen zo vroeg mogelijk in contact brengen met het socialisme, in de hoop er na enkele jaren partijleden en militanten uit te rekruteren. De propagandistische functie werd vaak waargenomen door een speciaal opgerichte sectie binnen de sportvereniging, die tijdens de turnoefeningen pauzes inlastte om uit de socialistische pers en brochures voor te lezen. Uiteraard was er ook het aspect gezondheid. Arbeiderskinderen gingen al op jonge leeftijd werken in de fabriek en hadden vaak geen gezonde, evenwichtige voeding. Ook het imago van de partij speelde een rol: socialisten werden vaak afgeschilderd als drankzuchtige lieden, turnactiviteiten moesten een alternatief zijn voor het bezoek aan de herberg.

De meeste verenigingen combineerden de turnoefeningen met zang, voordracht en toneel. Het meest aantrekkelijk waren wellicht de jaarlijkse reizen. Ze boden een mooie kans op propaganda maar hadden ook een educatief aspect door op die dag een fabriek of een museum te bezoeken. Na de Eerste Wereldoorlog vervaagde dit politiek accent. De strijd voor de democratie was gewonnen en ook op sociaal vlak waren de eerste veroveringen een feit. Voor de arbeiders brak nu een betere tijd aan, met stijgende lonen, meer vrije tijd en geleidelijk een hoger levensniveau. Zo integreerde sport meer en meer met de totale socialistische opvoeding, los van politiek nuttigheidsbejag.

Om springlevend
te blijven : **TURNT**

De partij zelf, de toenmalige BWP opgericht in 1885, ging voor het eerst over tot het propageren van turnkringen op haar 13de partijcongres, gehouden in 1897. Dit strookte met een algemeen maatschappelijk beeld: in het onderwijs bijvoorbeeld, werd gymnastiek geleidelijk aan ingevoerd in het 3de kwart van de 19de eeuw. Ik citeer de motivatie van de BWP: "Men is heden overtuigd dat eene gezonde lichaamsgesteldenis eene noodwendigheid is voor het welslagen van het opvoedingswerk. Zijn alle lichaamsdelen en organen degelijk ontwikkeld en in staat om behoorlijk te werken, dan vloeien daaruit voort: juistheid van opmerken, helderheid van denken, opgeruimdheid van gemoed, wilskracht en geneigdheid tot handelen. Daarenboven draagt gymnastiek bij tot het bestrijden van "kwade hartstochten" zoals onkuisheid, luiheid en verwaandheid." Eigenlijk was de arbeiderssportbeweging een pionier van het progressieve verenigingsleven, denk